

၂၀၁၇

უმბერძნო
ეპო

ვარდის სახელი

უმბერტო ეკო
ვარდის სახელი

Umberto Eco
IL NOME DELLA ROSA

იტალიურიდან თარგმნა ხათუნა ცხადაძემ

პროექტის ავტორი: ნათია ლელეყვა
რედაქტორი: ლალი ქადაგიძე
ყდის დიზაინერი: გიორგი ბაგრატიონი
დამკაბადონებელი: ნინო გურული

© გამომცემლობა „დიოგენე“, 2025, VII გამოცემა
ყველა უფლება დაცულია.

© 2020 La nave di Teseo Editore, Milano
All rights reserved.

ISBN 978-9941-11-944-6
www.diogene.ge

რა თქმა უნდა, ხელნაწერი	15
შენიშვნა	25
პროლოგი	27
დღე პირველი	
პირველი ჟამი	
სადაც მონასტერს მიაღებოან და უილიამი დიდ გამჭრიახობას გამოავლენს	41
მესამე ჟამი	
სადაც უილიამსა და წინამძღვარს შორის ყურადსაღები საუბარი გაიმართება	49
მეექვსე ჟამი	
სადაც ადსო ეკლესიის კარით აღფრთოვანდება, უილიამი კი კაზალელ უბერტინუსს მოინახულებს	67
მეცხრე ჟამამდე	
სადაც უილიამსა და ბალახთა მცოდნე სევერინუსს შორის ფრიად განსწავლული საუბარი გაიმართება	102
მეცხრე ჟამის შემდეგ	
სადაც ვესტუმრებით სკრიპტორიუმს და გავიცნობთ სწავლულებს, გადამწერებსა და კომენტატორებს, ასევე უსინათლო უხუცესს, რომელიც ანტიქრისტეს ელის	109
მწუხრი	
სადაც მონასტრის დანარჩენ ნაწილს მოვინახულებთ. უილიამი პირველ დასკვნებს აკეთებს ადელმუსის სიკვდილის შესახებ, შუშის ოსტატს კი საკითხავ შუშებსა და იმ მოჩვენებებზე ესაუბრება, რომლებიც ზედმეტი კითხვის მოყვარულთ ესტუმრებიან ხოლმე	126
სერობა	
სადაც უილიამსა და ადსოს წინამძღვრის გულისა მასპინძლობა და ბრაზიან ხორხესთან ლაპარაკი ელით	138

დღე მეორე

ცისკრისა

სადაც მისტიკური ნეტარება ხანმოკლე აღმოჩნდება
ერთი სისხლიანი მოვლენის გამო 147

პირველი ჟამი

სადაც უფსალელი ბენციუსი რაღაც-რაღაცებს აღიარებს,
სხვასაც ბერენგარიუს არუნდელელი დაამატებს და ადსო მიხვდება,
რა ყოფილა ქეშმარიტი მონანიება 159

მესამე ჟამი

სადაც მდებოთა ჩხუბს შეესწრებიან, აიმარუს ალექსანდრიელი
რაღაცეებზე მიანიშნებს და ადსო სინმინდესა და დემონის
სიბინძურეზე დაფიქრდება. შემდეგ უილიამი და ადსო სკრიპტორიუმში
დაბრუნდებიან, უილიამი რაღაც საინტერესოს მოჰკრავს თვალს,
მესამედ საუბრობენ სიცილის მართებულობაზე, მაგრამ
იმას მაინც ვერ ნახავს, რის ნახვაც უნდოდა 173

მეექვსე ჟამი

სადაც ბენციუსის უცნაური მონათხრობი მონასტრის
ცხოვრების ფრიად უღირს მხარეებს გამოავლენს 193

მეცხრე ჟამი

სადაც წინამძღვარი ამაყობს თავისი მონასტრის
სიმდიდრით, უფროსის მწვალებლებს და ბოლოს
ადსოს ეჭვიც შეეპარება, ვაითუ არ ღირდა მონასტრის
დატოვება ქვეყნიერების სანახავადო 200

მწუხრის შემდეგ

სადაც, თუმცა კი თავი მოკლეა, უზუცესი
აღინარდუსი საინტერესო რამეებს ჰყვება ლაბირინთზე
და იმაზეც, თუ როგორ უნდა მასში შეღწევა 221

სერობა

სადაც შედიან ციტადელში, ხედებიან იდუმალ სტუმარს,
ნახავენ საიდუმლო ბარათს ნეკრომანტული ნიშნებით, და
ნახვითანავე გაუჩინარდება ნიგნი, რომელსაც შემდეგ დიდხანს
ეძებენ. არც უილიამის ძვირფასი საკითხავი
შუშების ქურდობა იქნება ამ თავის უკანასკნელი ამბავი 226

ღამე

სადაც ბოლოს და ბოლოს შეაღწევენ ლაბირინთში, უცნაური
ხილვები ენვევათ და, როგორც ლაბირინთებში ხდება
ხოლმე, იკარგებიან 237

ქებანიდან პირველ ჟამამდე

სადაც გაუჩინარებული ბერენგარიუსის სენაკში სისხლიან
ნაჭერს პოულობენ და სულ ესაა 253

მესამე ჟამი

სადაც ადსო სკრიპტორიუმში თავისი ორდენის ისტორიასა
და წიგნების ხედვრზე დაფიქრდება 255

მეექვსე ჟამი

სადაც საღვატორე ადსოს ბევრ რამეს გაუმხელს.
მისი აღსარება, რომელიც ორი სიტყვით ვერ გადმოიცემა,
ფრიად შეაშფოთებს ადსოს 260

მეცხრე ჟამი

სადაც უილიამი ადსოს ნაირ-ნაირ მწვალელობასა და
ეკლესიაში უბრალოთა როლზე ესაუბრება, ზოგად კანონთა
შეცნობადობაზე თავის ექვებს უზიარებს და საკმაოდ
გასაგებად უხსნის, როგორ ამოხსნა ვენანციუსის
დატოვებული ნეკრომანტული ნიშნები 273

მწუხრი

სადაც კვლავ ვესაუბრებით წინამძღვარს, უილიამს
რამდენიმე გამოგონებული აზრი მოსდის თავში ლაბირინთის
გამოცანის ამოსახსნელად და ყველაზე გონივრული
ხერხით გაართმევს თავს ამ ამოცანას. შემდეგ კი
გმირები ყველის კერძს შეექცევიან 294

სერობის შემდეგ

სადაც უბერტინუსი ადსოს დოლჩინოს ამბავს უყვება,
სხვა ამბებს ადსო თავად იხსენებს ან ბიბლიოთეკაში
კითხულობს, შემდეგ კი შეხედება ასულს, რომელიც
ისეთი მშვენიერი და ძრწოლისმომგვრელია, როგორიც
სამორად დანყობილი ლაშქარი 311

ღამე

სადაც საქციელწამხდარი ადსო აღსარებას ეუბნება უილიამს და
სამყაროს შექმნაში ქალის როლზე დაფიქრდება, თუმცა შემდეგ
მამაკაცის გვამს აღმოაჩენს 351

ქებანი

სადაც უილიამი და სევერინუსი ბერენგარიუსის
გვამს ათვალეობენ, აღმოაჩენენ, რომ
მიცვალებულს ენა აქვს გაშავებული, რაც ერთობ
უცნაურია წყალში დამხრჩვალისთვის; შემდეგ
საშინელ შხამებსა და დიდი ხნის წინათ მომხდარ
ქურდობაზე საუბრობენ

361

პირველი ჟამი

სადაც უილიამი ჯერ სალვატორეს მოაყოლებს
საკუთარ წარსულს, შემდეგ კი მეჭუჭნავეს,
სევერინუსი მოპარულ შუშებს იპოვის,
ნიკოლოზი ახლებს მოიტანს და ექვსი თვალით
შეიარალებული უილიამი ვენანციუსის
ხელნაწერის ნაკითხვას ეშურება

371

მესამე ჟამი

სადაც ადსოს სიყვარული ტანჯავს, შემდეგ მოდის
უილიამი ვენანციუსის ტექსტით, რომელიც ამოხსნის
შემდეგაც ამოუხსნელი რჩება

385

მეექვსე ჟამი

სადაც ადსო თირკმელა სოკოს საძებნელად
მიდის და მონასტრისკენ მომავალ მინორიტებს
შეხვედება, ეს უკანასკნელნი დიდხანს ესაუბრებიან
უილიამს და უბერტინუსს და ძალიან სავალალო
ამბები გაირკვევა იოანე XXII-ის შესახებ

400

მეცხრე ჟამი

სადაც მონასტერში მოდიან პოჯეტოს კარდინალი,
ბერნარ გუი და ავინიონის სხვა წარმომადგენლები,
შემდეგ კი ყველა სხვადასხვა რამეს აკეთებს

417

მწუხრი

სადაც ალინარდუსი თითქოს მნიშვნელოვან
რამეს ამბობს და უილიამი უეჭველ შეცდომათა
საშუალებით სავარაუდო ქეშმარიტებასთან
მისვლის თავისუფლ მეთოდს განმარტავს

421

სერობა

სადაც სალვატორე სასწაულებრივ მაგიაზე ლაპარაკობს

427

სერობის შემდეგ

სადაც ხელმეორედ შედიან ლაბირინთში და „აფრიკის კიდის“
ზღურბლამდე მივლენ, თუმცა შიგნით შელწევა
შეუძლებელია, რადგანაც უცნობია, რა არის
ოთხის პირველი და მეშვიდე. და ბოლოს ადსოს
კვლავაც შემოუტევს, თანაც ფრიად
მეცნიერულად, სიყვარულის სენი

431

ღამე

სადაც საღვატოროე საცოდავად უვარდება კლანჭებში
ბერნარ გუის, ადსოს სანატრელ გოგონას შეიპყრობენ,
როგორც კუდიანს და იმ ღამეს ყველანი
წინანდელზე უფრო უბედურები და შემფოთებულები
წვებიან დასაძინებლად

455

დღე მისუთი

პირველი ჟამი

სადაც ბერები ძმურად კამათობენ იესოს სიღარიბეზე

464

მესამე ჟამი

სადაც სევერინუსი უილიამს ერთი უცნაური წიგნის ამბავს
გაუშხელს, უილიამი კი დელეგაციის წევრებს ამქვეყნიური
მთავრობის ერთ ფრიად უცნაურ მოსაზრებას გააცნობს

482

მეექვსე ჟამი

სადაც სევერინუსს მოკლულს ნახულობენ,
მისი წიგნი კი აღარსად ჩანს

495

მეცხრე ჟამი

სადაც აღსრულდება სამართალი და იქმნება
უცნაური შთაბეჭდილება, რომ ყველა ცდება

509

მწუხრი

სადაც უბერტინუსს გააპარებენ, ბენციუსი უეცრად
გამოსწორდება, უილიამი კი ავხორცობის ნაირგვარ
გამოვლინებაზე დაფიქრდება, რომლებსაც
იმ დღეს გადაეყარა

537

სერობა

სადაც მოისმენენ ქადაგებას ანტიქრისტეს მოსვლაზე
და ადსო საკუთარი სახელების ძალას აღმოაჩენს

545

დღე მეექვსე

ცისკრისა

სადაც მთავარნი აღზევდებიან, მაღაქია კი მიწას განერთხმის 561

ქებანი

სადაც ახალ მეკუჭნავეს აირჩევენ, ახალ ბიბლიოთეკარს კი არა 567

პირველი ჟამი

სადაც, სანამ საგანძურს ათვალიერებენ,
ნიკოლოზი უამრავ რამეს მოჰყვება 571

მესამე ჟამი

სადაც ადსო Dies irae-ს უსმენს და საოცარი რამ ეზმანება 581

მესამე ჟამის შემდეგ

სადაც უილიამი ადსოს თავის სიზმარს უხსნის 597

მეექვსე ჟამი

სადაც ბიბლიოთეკართა ამბავს გაიხსენებენ და
იღუმალ წიგნზეც ახალ რამეებს შევიტყობთ 602

მეცხრე ჟამი

სადაც წინამძღვარი უილიამის მოსმენას არ ისურვებს,
ძვირფას ქვათა მეტყველებაზე გვიყვება და აშკარაა,
რომ იმ უსიამოვნო ამბებში ქექვა აღარ სურს 609

მწუხრსა და სერობას შორის

სადაც უილიამი გაბრუებულია, მე კი მოკლედ მოგითხრობთ,
რა მოხდა ამასობაში 622

სერობის შემდეგ

სადაც უილიამი თითქმის შემთხვევით ამოხსნის
„აფრიკის კიდეში“ შეღწევის საიდუმლოს 626

დღე მეშვიდე

ღამე

სადაც იმდენ უჩვეულო და ღირსშესანიშნავ ამბავს აეხდება ფარდა,
მათი შეჯამება რომ მოვინდომოთ, ეს თავი და მისი ქვესათაური ღამის
ერთი სიგრძისა გამოვიდოდა. ეს კი ჩვეულებას ეწინააღმდეგება 635

ღამე

სადაც მსოფლიო ხანძარი მოხდება და მეტისმეტი
ზნეობრიობის გამო ჯოჯოხეთის ძალები გაიმარჯვებენ 658

გოლო ფურცელი

677

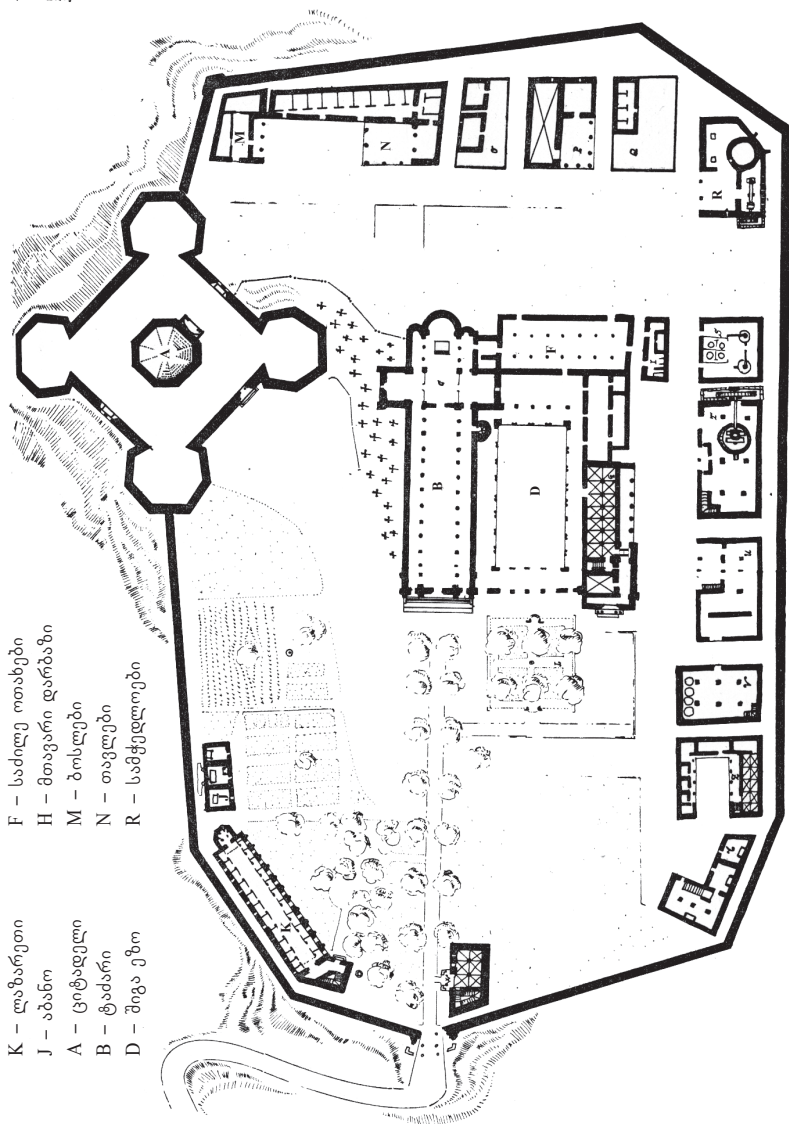
შენიშვნა ახალი გამოცემისთვის

741

პარდის
სახელი

K - ლაზარეთი
J - აბანო
A - ციტადელი
B - ტაძარი
D - შიგა ეზო

F - საძილე ოთახები
H - მთავარი დარბაზი
M - ბოსლები
N - თაფლები
R - სამჭედლოები

რა თქმა უნდა, ხელნაწერი

1968 წლის 16 აგვისტოს ხელში ჩამივარდა წიგნი, რომელიც ვინმე აბატ ვალეს კალამს ეკუთვნოდა: „*Le manu-script de Dom Adson de Melk, traduit en français d'après l'édition de Dom J. Mabillon*“ (*Aux Presses de l'Abbaye de la Source, Paris, 1842*)¹. გამოცემა, რომელსაც მწირი ისტორიული მითითებები ერთვოდა, XIV საუკუნის ხელნაწერის ზედმინვენით გამეორების მცდელობა იყო. თავის მხრივ, ეს ხელნაწერი მეღქის მონასტერში უპოვია მეჩვიდმეტე საუკუნის ერთ სწავლულს, რომელსაც უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის ბენედიქტელთა ორდენის ისტორიის შესწავლაში. ამ ღირსშესანიშნავი აღმოჩენით გახალისებულს (მე უკვე მესამე ვიყავი, ვინც ეს ხელნაწერი აღმოაჩინა), პრაღაში ძვირფასი ქალის მოლოდინში მარტოობა არც კი მიგრძნია. სამი დღის შემდეგ საბჭოთა ჯარებმა დაიპყრეს ბედკრული ქალაქი. მე გამიმართლა და ლინცს, ავსტრიის საზღვარს, მივალწიე, ვენაში კი ჩემს მეგობარ ქალს შევხვდი და ერთად ავუყუევით აღმაღუნაის.

¹ „მელქელი მამა ადსონის ჩანაწერები, ფრანგულად თარგმნილი მამა ჟ. მაბიონის გამოცემიდან“, პარიზი, ლა-სურის სააბატოს სტამბა, 1842 (ფრ.).

უდიდესი გზნებით, მოჯადოებული ვკითხულობდი მელქელი ადსოს შემზარავ ამბავს. გატაცებულმა, თითქმის სულმოუთქმელად ვთარგმნე მისი მონათხრობი „ჟოზეფ ჟიბერის“ რვეულებში, რომლის ფურცლებზეც ასე სასიამოვნოა წერა, თუ კალამი რბილია. მელქის შემოგარენს მივადექით, სადაც მდინარის პირას, შემალლებულზე, საუკუნეთა მანძილზე მრავალჯერ რესტავრირებული ულამაზესი მონასტერია აღმართული. თუმცა, როგორც მკითხველი თავადაც მიხვდება, მონასტრის ბიბლიოთეკაში ადსოს ხელნაწერის კვალსაც ვერ მივაგენი.

ზალცბურგში ჩასვლამდე, ერთ უბედურ ღამეს, მონდზეეს ნაპირზე მდებარე პატარა სასტუმროში შეცრად დასრულდა ჩვენი მოგზაურობა: ჩემი თანამგზავრი გაქრა და აბატ ვალეს წიგნიც თან გაიყოლა, თუმცა ეს განგებ კი არ გაუკეთებია, არამედ – თავისი უთავბოლობითა და უპასუხისმგებლობით. ჩვენს ურთიერთობასაც ამით მოუღო ბოლო. ასე დამრჩა საკუთარი ნაწერით სავსე რვეულები ხელთ და ვეებერთელა სიცარიელე – გულში.

რამდენიმე თვის შემდეგ პარიზში გადავწყვიტე, ბოლომდე მიმეყვანა კვლევა. ფრანგული წიგნიდან შემორჩენილ მწირ ცნობებს შორის იყო მითითებაც წყაროზე, უაღრესად დანვრილებითი და ზუსტი:

VETERA ANALECTA, Sive COLLECTIO VETERUM ALIQUOT OPERUM & Opusculorum omnis generis, Carminum, Epistolarum, Diplomatum, Epitaphiorum, & CUM ITINERE GERMANICO, Adnotationibus & aliquot disquisitionibus R.P.D. Joannis Mabillon, Presbiteri ac Monachi Ord. Sancti Benedicti e Congregatione S. Mauri. – NOVA EDITIO Cui accessere MABILONII Vita & aliquot opuscula, scilicet Dissertatio de PANE EUCHARISTICO, AZYMO ET FERMENTATO, ad Eminentiss. Cardinalem BONA. Subjungitur opusculum ELDEFONSI Hispaniensis Episcopi de eodem argumento ET EUSEBII Romani ad THEOPHILUM Gallum epistola,

სასწრაფოდ მოვიძიე „Vetera Analecta“ სენტ-ჟენევიევის ბიბლიოთეკაში, მაგრამ, ჩემდა გასაოცრად, ამ გამოცემას ორი რამ განასხვავებდა იმისგან, რომელსაც ვეძებდი: გამომცემელი იყო Montalant, ad Ripam P. P. Augustinianorum (*prope Pontem S. Michaelis*)³, თარიღი კი – ორი წლით გვიანდელი. აღარცაა საჭირო თქმა, რომ ეს „Analecta“ არავითარი მელქელი ადსოს, ანუ ადსონის, ხელნაწერს არ შეიცავდა. ესაა უბრალოდ, როგორც ყველას შეუძლია გადაამოწმოს, მცირე და საშუალო ტექსტების კრებული, ვალეს მონათხრობი კი ასობით გვერდზე იყო გაშლილი. შუა საუკუნეების უდიდეს მკვლევარებს დავეკითხე, მათ შორის უძვირფასეს და დაუვინყარ ეტიენ ჟილსონს, მაგრამ ნათელი იყო, რომ ერთადერთი „Vetera Analecta“ სწორედ ის იყო, რომელიც სენტ-ჟენევიევეში ვიხილე. პასის მიდამოებში მდებარე ლა-სურსის სააბატოში შევლამ და ჩემს მეგობარ მამა არნე ლანეშტედტთან საუბარმაც დამარწმუნა, რომ არავითარ აბატ ვალეს არ დაუბეჭდავს ნაშრომები სააბატოს სტამბაში (არც კი არსებულა ასეთი სტამბა). ყველასათვის ცნობილია, რა ზედაპირულნი არიან ფრანგი მკვლევრები ბიბლიოგრაფიული მითითებებისას, მაგრამ ეს შემთხვევა ყოველგვარ ზღვარს სცილდებოდა. ვიფიქრე, ყალბი დოკუმენტი ჩამივარდა ხელში-მეთქი. თავად ვალეს წიგნს ველარაფრით დავიბრუნებდი

² ძველი ანთოლოგია, ანუ ძველი შრომებისა და თხზულებების – წერილების, ჩანაწერებისა და ეპიტაფიების – კრებული, ღირსი მამის, თეოლოგიის დოქტორის, წმინდა ბენედიქტეს ორდენისა და წმინდა მავრის კონგრეგაციის პრესვიტერის – ჟან მაბიონის გერმანულენოვანი შენიშვნებით, დანართებითა და გამოკვლევით. ახალი გამოცემა, რომელიც მაბიონის ცხოვრებას და მის თხზულებებს შეიცავს, კერძოდ კი, მიმართვას მის უწმინდესობა კარდინალ ბონასადმი „ზიარების კერზე, ხმელსა და მჟავეზე“. ესპანეთის ეპისკოპოსის, ილდეფონსის შენიშვნებით ამავე საკითხზე და ევსებოუს რომაელის ეპისტოლით თეოფილე გალისადმი „უხილავ წმინდანთა თაყვანსაცემად“, პარიზი, ლევეკი ხელნაწერი, სენ-მიშელის ხიდთან, 1721, ხელმწიფის ნებართვით (ლათ.).

³ მონტალანი, სენტ-ოგიუსტენის სანაპირო (სენ-მიშელის ხიდთან) (ლათ.).

(ყოველ შემთხვევაში, იმას ველარ ვთხოვდი, ვისაც ის ნაჰყვამ). მოკლედ, საკუთარი შენიშვნებილა მრჩებოდა, მათში კი უკვე თავადაც მეპარებოდა ეჭვი.

არსებობს რაღაც მაგიური წამები უკიდურესი გადაღლილობისა და უდიდესი ფიზიკური აგზნებულობისა, როდესაც წარსულში გაცნობილი ადამიანები გვიდგებიან ხოლმე თვალნინ (*„en me retraçant ces details, j'en suis à me demander s'ils sont réels, ou bien si je les ai rêvés“*)⁴. მოგვიანებით აბატ ბუკუას მშვენიერ წიგნში ამოვიკითხე, რომ შეიძლება, ადამიანს ჯერ ნაუკითხავი წიგნების ხილვაც ენვიოს.

ალბათ, დღემდე უპასუხოდ დამრჩებოდა კითხვა, საიდან მოდიოდა მელქელი ადსოს ამბავი, რომ არა ერთი შემთხვევა: 1970 წელს ბუენოს-აირესში, კორიენტესის ქუჩის ყველაზე ცნობილ პატიო დელ ტანგოს მახლობლად, ერთი პატარა ანტიკვარული წიგნის მაღაზიის დახლზე მილო ტემეშვარის წიგნის კასტილიურ ვერსიას წავაწყდი – „ჭადრაკის თამაშში სარკეების ხმარების შესახებ“, რომელიც ადრეც მიხსენებია (და არც პირველი ვყოფილვარ) ჩემს წიგნში „აპოკალიფსურნი და ინტეგრირებულნი“, როცა მის უკანასკნელ ნაშრომს – „აპოკალიფსის გამყიდველებს“ განვიხილავდი. ეს იყო ან უკვე სამუდამოდ დაკარგული ქართული ტექსტის (რომელიც თბილისში იყო გამოცემული 1934 წელს) თარგმანი და მასში, ჩემდა გასაოცრად, სიტყვასიტყვით მეორდებოდა მონაკვეთები ადსოს ხელნაწერიდან, მაგრამ წყაროდ არც ვალე იყო მითითებული და არც მაბიონი, არამედ – ვინმე ბერი ათანასე კირხერი (მაგრამ მისი რომელი თხზულება?). ერთი მეცნიერი, რომლის დასახელებასაც საჭიროდ არ მივიჩნევ, შემდგომ მარწმუნებდა (ზეპირად ახსოვდა კირხერის ნაშრომები), რომ დიდ იეზუიტს არასოდეს უხსენებია მელქელი ადსო. მაგრამ

⁴ ისე ცოცხლადაა ჩემში აღბეჭდილი თითოეული წვრილმანი, რომ საკუთარ თავს ვეკითხები, მართლა გადამხდა თუ მესიზმრა ყოველივე (ფრ.).